

TEGEVUSARUANNE 2021. AASTA KOHTA

Riigikohtu ülesanded

Riigikohus on Eesti Vabariigi kõrgeim kohus, mille pädevus ja ülesanded on sätestatud põhiseaduses, kohtute seaduses ja kohtumenetluse seadustes. Põhiseaduse järgi on Riigikohus kassatsioonikohus ja põhiseaduslikkuse järelevalve kohus. Riigikohtu kui Eesti kõrgeima kohtu ülesanne on aidata kohtulahendite läbivaatamisega kaasa seaduste ühetaolisele kohaldamisele ja ühtse kohtupraktika kujundamisele. Samuti on Riigikohtu roll kaasa aidata õigusemõistmise korrakohase toimimise tagamisele kogu kohtusüsteemis, seda eelkõige kohtunike omavalitsuskogude tööd korraldades ja tagades. Riigikohtu esimees esitab kord aastas Riigikogule ülevaate kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. 21. mail 2021. aastal peetud Riigikogu ettekandes¹ tegi Riigikohtu esimees tagasivaate Eesti kohtusüsteemile 2020. aastal: milline oli kohtuasjade arv, menetluse kiirus ja tõhusus pandeemia ajal. Murekohana tõi esimees välja kohtute täiendava ressursivajaduse, et tulla toime ühe suureneva töökoormusega. Seadusandja tähelepanu juhiti ka sellele, kriminaalasjade üldmenetluse jäikus ja ressursimahukus vajaks jätkuvalt ülevaatamist. Samuti tuleks seadustes üle vaadata ebamõistlikult lühikesed menetlustähtajad, mida on pandeemia ajal võimatu järgida. Kohtusüsteemi jaoks olulistest teemadest sai markeeritud veel Riigikohtu ja teiste põhiseaduslike institutsioonide sõltumatuse tagamine eelarveprotsessis, kohtumenetluse avalikkus, kohtunike sotsiaaltagatised, põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlus ning õigusharidus.

2021. aasta menetlusstatistika²

2021. aasta kohtuasjade statistika pinnalt saab öelda, et sissetulevate asjade arv võrreldes eelneva aastaga püsis peaaegu samal tasemel. 2021. aastal esitati 2685 menetlustaotlust (2020. aastal 2715 taotlust), sealhulgas 2473 menetlusloa taotlust ning 212 riigi õigusabi (RÕA) või menetlusabi taotlust. Kokku oli menetluses 3202 taotlust (2020. aastal 3170 taotlust), sealhulgas 2963 menetlusloa taotlust ning 239 RÕA või menetlusabi taotlust.

Läbi vaadati 2696 taotlust (2020. aastal 2651 taotlust), sealhulgas 2478 menetlusloa taotlust ning 218 RÕA või menetlusabi taotlust. Läbivaadatud menetlusloa taotlustest otsustati menetlusse võtmine 2143 taotluse (2020. aastal 2208 taotluse) osas, millest võeti menetlusse 267 taotlust (2020. aastal 298 taotlust), s.o 12% (2020. aastal 13%), mis on sarnane eelmiste aastatega (2019. aastal 13%). Ülejäänud taotlused kas tagastati, jäeti läbi vaatamata või loobuti taotlusest.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium vaatas 2021. aastal läbi 33 asja (2020. aastal 9 asja). Lisaks vaadati üldkogus läbi 1 põhiseaduslikkuse järelevalve asi. Läbivaatamatult tagastas kolleegium 10 taotlust ning jättis rahuldamata 20 taotlust. Rahuldati 7 taotlust.

Kohtu tegevust iseloomustav näitaja on jõudlus, mis on aasta jooksul läbivaadatud taotluste suhe samal perioodil sisse tulnud taotluste arvu. Riigikohtu jõudlus menetlustaotluste läbi-vaatamisel 2021. aastal oli 100% (2696 : 2685). 2020. aastal oli jõudlus 98% (2650 : 2715). 2019. aastal oli jõudlus 102% (2864 : 2813).

¹ Riigikohtu esimehe ettekanne Riigikogule 20. mail. Kättesaadav veebilehel:

https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/%C3%B5igusalased%20materjalid/avalikud%20esinemised/Ettekanne_Riigikogu_2021.pdf

² Detailne menetlusstatistika 2021. aasta ja eelnevate aastate kohta kolleegiumide lõikes on kättesaadav Riigikohtu veebilehel: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/statistika>

Riigikohtu eelarve

Riigikohtu 2021. aasta esialgne eelarve moodustas **5 260 261** eurot. 2020. aastast toodi vahendeid üle 2021. aastasse summas **69 232** eurot ning 2021. aastal kasutatav eelarve moodustas kokku seega **5 329 493** eurot. Kogu eelarvest oli ette nähtud piirmäärata vahenditeks 1 789 702 eurot (33,6%) ja piirmääraga vahenditeks 3 539 791 eurot (66,4%). Piirmääraga vahenditest 81,9% moodustasid personalivahendid.

Riigikohtu personal

31.12.2021 seisuga oli Riigikohtu struktuuris 105 teenistuskoha, sh 19 riigikohtuniku kohta, 55 ametikohta ning 31 töökohta. Aasta lõpuga oli täielikult, osaliselt või ajutiselt vakantsid ametikohti 18 koormusega 10,75. Tööjõu koguvoolavus oli 20,05% (2020. aastal 12,26%), vabatahtlik voolavus 10,5% (2020. aastal 10,38%). Riigikohtust lahkus 2021. aasta jooksul 21 teenistajat (2020. aastal 13) ning tööle asus 9 teenistajat (2020. aastal 13).

2021. aastal suundus pensionile üks riigikohtunik.

Riigikohtu praktika kättesaadavus

Riigikohtu lahendid avaldatakse Riigikohtu veebilehel otsuse tegemise päeval. Veebilehel toimib lahendite otsing³ ning koos lahenditele lisatud märksõnade ja annotatsioonidega on tagatud ülevaade Riigikohtu seisukohtadest ning nende lihtne leitavus. 2021. aasta lõpu seisuga peatati kohtupraktika analüüside⁴ koostamine ning nende veebilehel kättesaadavaks tegemine. Perioodiliste Riigikohtu praktika ülevaadete⁵ tegemisega jätkatakse.

2021. aastal andis Riigikohus välja kohtute aastaraamatu⁶ elektroonilises vormis. Kohtute aastaraamatu üks peateemasid oli kohtunike põlvkonnavahetus, sest järgmise viie aasta jooksul tekib õigus pensionile jääda enam kui poolesajal õigusemõistjal. Samuti käsitleti päevakajalisi õigusküsimusi – nn rusikaõigust, koroonapiiranguid ja eeltõendamismenetlust. Aastaraamatus ilmusid ka kokkuvõtted kohtute eelmise aasta tööd peegeldavast statistikast ning ülevaated Eesti Kohtunike Ühingu, Euroopa kohtunike konsultatiivnõukogu, kohtute haldamise nõukoja, kohtunike distsiplinaarkollegiumi, koolitusnõukogu ja kohtunikueksamikomisjoni tegemistest.

Kohtunike täiskogu

Kohtunike täiskogu on suurim kohtunike esindusorgan, kuhu kuuluvad kõik Eesti kohtunikud. Täiskogul annavad Riigikohtu esimees ja justiitsminister ülevaate õigus- ja kohtusüsteemi arengust. Täiskogu tööd juhatab Riigikohtu esimees. Täiskogu arutab õigusemõistmise probleeme ning kohtute ja kohtunikutööga seotud küsimusi. Täiskogul valitakse ka distsiplinaarkollegiumi ja kohtunikueksamikomisjoni esimese ja teise astme kohtunikest liikmed, kohtute haldamise nõukoja, koolitusnõukogu ja kohtunikuabi konkursi komisjoni

³ Lahendi otsing. Kättesaadav veebilehel: <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?>

⁴ Kohtupraktika analüüsid. Kättesaadav veebilehel: <https://www.riigikohus.ee/et/kohtupraktika-analuusid-ja-ulevaated/kohtupraktika-analuusid>

⁵ Praktika ülevaated. Kättesaadav veebilehel: <https://www.riigikohus.ee/et/kohtupraktika-analuusid-ja-ulevaated/riigikohtu-praktika-ulevaated>

⁶ Kohtute aastaraamat. Kättesaadav veebilehel: <https://aastaraamat.riigikohus.ee/>

kohtunike liikmed ning asendusliikmed ja kohtunike eetikanõukogu liikmed. Samuti valib täiskogu kohtunikkonna esindajad Eesti Advokatuuri aukohtu ja kutsesobivuskomisjoni, prokuröride konkursi- ja distsiplinaarkomisjoni ning Notarite Koja aukohtu kohtunikest liikmed ja asendusliikmed.

4. juunil 2021 toimus Tartus kohtunike XXI korraline täiskogu, mille keskseks teemaks oli kohtumenetluse avalikkus. Arutleti nii kohtumenetluse avalikkuse eelnõu, andmekaitseõiguse kui ka kohtumenetluse kinniseks kuulutamise ja ülekannete tegemise teemadel. Lisaks jagati ka tunnustusi. Riigikohtu esimees Villu Kõve andis kohtute aumärgid riigikohtunik Peeter Jerofejevile, Tartu ringkonnakohtunik Viivi Tomsonile ja Viru Maakohtu kohtunikule Tiit Kullerkupule. Aumärgiga tunnustatakse kohtunike kõrgetasemelist kutsetööd ning panust Eesti õigus- ja kohtusüsteemi arengusse. Aumärgi võivad saada kõik Eesti kohtunikud. Ettepanekuid aumärgi kandidaatide kohta saavad esitada kohtunikud ja juristide kutseühendused.

Esimest korda anti välja „Aasta Selgesõnalise auhind“, mille pälvis riigikohtunik Ivo Pilving. Tunnustusega soovitakse tänada kohtunikke, kes on täiskogule eelneva aasta jooksul avalikkuse ees selgelt, arusaadavalt ja ilusas eesti keeles oma tööd selgitanud.

Koolitusnõukogu tunnustuse „Parim koolituse korraldaja 2020“ pälvis Kadri Krebstein.

Kohtunike distsiplinaarkolleegiumi, kohtunikueksamikomisjoni ja eetikanõukogu teenindamine

Lisaks kohtunike täiskogu korraldamisele teenindab Riigikohus kohtunike distsiplinaarkolleegiumi, kes arutab kohtunike distsiplinaararvu. 2021. aastal algatati distsiplinaarmenetlus ühe kohtuniku suhtes.

Samuti teenindab Riigikohus kohtunikueksamikomisjoni, mille ülesanded on esimese ja teise astme kohtunikukohtade täitmiseks välja kuulutatud konkursside läbiviimine, kohtunikueksami korraldamine ja alla kolmeaastase staažiga kohtunike kohta arvamuste kogumine. Kohtunikueksamit korraldab kohtunikueksamikomisjon kaks korda aastas: kevadel ja sügisel. 2021. aastal saabus 29 eksamile lubamise taotlust, eksamid sooritas positiivselt viis eksamitegijat. Kohtunike konkursse kuulutati välja neli, nende konkurssidega sooviti täita 16 kohtunikukohta. Kandideerimisavaldusi esitati 71, keskmine konkurss oli üle nelja kandidaadi ühele kohale. 2021. aasta lõpu seisuga oli ametis 33 alla kolmeaastase staažiga kohtunikku.

Riigikohus teenindab 2019. aastast kohtunike eetikanõukogu. Eetikanõukogu on kohtunikkonna sisene nõuandev organ, mille poole saavad kohtunikud pöörduda neid puudutavates asjades arvamuse saamiseks. Lisaks võib eetikanõukogu anda üldisi eetikaalaseid soovitusi. Eetikanõukogu arvamused ja soovitusel ei ole siduvad. 2021. aastal pöördui eetikanõukogu poole kahel korral.

Kohtunike ja kohtuteenistujate koolitamine

Kohtunike koolitamise eest vastutav kohtunike koolitusnõukogu kiitis heaks 2021. aasta koolitusprogrammi täitmise aruande ning kinnitas 2022. aasta koolitusprogrammi.

2021. aasta koolituskalender oli tihe ja kõigi osapoolte valmisolek hübriid- ja veebikoolitusteks kõrge. Enamus 2021. aasta I kvartali koolitustest toimus Internetis. Kokku toimus 2021. aastal 55 koolitust, mille kestus oli 59 koolituspäeva. Koolitusi oli palju vaatamata tõsiasjale, et 11 koolitust lükkus asjaolude sunnil 2022. aastasse. Viimase kolme aasta lõikes on koolituste arv

püsinud stabiilne. Vaatamata pandeemiale ei tekkinud tagasilangust koolituste hulgas. Veebikoolitused aitasid kaasa sellele, et jõuti korraga suurema hulga inimesteni. 2021. aastal osales koolitustel kokku 720 osavõtjat rohkem kui aastal 2020 (vastavalt 2568 ja 1938 inimest). Korraldati suurte inimeste arvuga veebikoolitusi (ca 200 osavõtjat), õnnestus kaasata rohkem kohtujuriste ning ka sihtgruppe väljastpoolt kohtusüsteemi (teiste riigiasutuste teenistujad, advokaadid ja prokurörid). 2021. aastal osalesid kohtunikud koolitustel 1084 korda, mis oli 40,8% kõikidest osalejatest.

2021. aastal lisati kohtunike koolituse kodulehele 19 salvestist, mida on võimalik järelvaadata või -kuulata. 2021. aastal toimus koostöös Tartu Ülikooliga 104 akadeemilise tunni pikkune Moodle'i veebikursus „Psühhiaatria kohtumenetluses“, mis on esimene omataoline Riigikohtu õigusteabe- ja koolitusosakonna praktikas. Rahulolu Riigikohtu poolt korraldatud koolitustega on tagasisideküsitluste andmetel jätkuvalt kõrge.

Riigikohus võtab jätkuvalt aktiivselt osa Euroopa Õiguslase Koolituse Võrgustiku (EJTN) tööst. 2018. aastast alates on Eesti Euroopa Liidu Õiguse Akadeemia (ERA) patroonriik, mis toob kaasa ERA koolituste soodsamad osalemistasud. Riigikohtu kaudu osalesid I ja II astme kohtunikud 2021. aastal väliskoolitustel kokku 51 korda⁷. Väliskoolitustel osalemist mõjutasid väga suurel määral koroonaviiruse leviku tõttu rakendatud piirangud, enamus väliskoolituse üritustel osalemisi (kokku 34) toimus veebi vahendusel ning 17 koolitust toimus kohapeal.

Alates 2021. aastast tegutseb Riigikohus kontaktasutusena EJTN-i programmi raames kohtuteenistujatele pakutavate väliskoolituste alase info vahendamisel. Kohtud annavad ise Riigikohtule teada osalussoovidest ning peavad silmas, et pakutavad koolitused on suunatud eelkõige vanemkohtujuristidele.

Riigikohus jätkas kohtuteenistujate õiguskoolituste läbiviimist Justiitsministeeriumiga sõlmitud lepingu alusel. Kohtuteenistujate õiguskoolituste sihtgrupp on istungisekretärid, referendid ja kohtunikuabid. 2021. aastal toimusid koolitused kriminaal- ja väärteomenetlusest, tsiviilkohtumenetlusest, registrimenetlusest, asja- ja kinnistusraamatuõiguse arengutest ja praktilistest probleemidest kaasusõppe vormis, kokku viiel koolituspäeval. Ühtlasi pakuti kohtuteenistujatele võimalust osaleda veebipõhisel kursusel „Õiguse alused mittejuristile“ ning samateemalisel jätkukursusel, kus käsitleti õiguse algtõdesid. Kohtuteenistujate õiguskoolituste koolitusaastat saab hinnata saadud tagasisidest lähtudes edukaks.

2021. aastal osalesid kohtunikud advokatuuri koolitustel (15 osalejat), kuid prokuratuuri koolitustel ükski kohtunik ei osalenud. Jätkuvalt on nii prokuröridel kui ka advokaatidel suur huvi kohtunike koolituste vastu – prokurörid osalesid kohtunike koolitustel 97 ja advokaadid 147 korral.

Struktuursed ümberkorraldused

2021. aastal toimus ressursimahukamate tööprotsesside ja põhitegevust toetavate funktsioonide hindamine ning alustati struktuursete ümberkorraldustega põhitegevust toetavates valdkondades. Ümberkorralduste tulemusena väheneb lõppkokkuvõttes toetavate valdkondade teenistuskohade arv 11 võrra ja Riigikohtus tervikuna 105-lt teenistuskohalt 94-le. Vabanevad eelarvelised vahendid suunatakse peamiselt põhitegevuse toetamiseks, vähemal määral tugitegevuste toetamiseks.

⁷ Arvestatud on iga üksikut osalemist. Näiteks kui kohtunik osales aasta jooksul kolmel väliskoolitusel, siis on arvestatud kolme osalemist.